

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΟΥ
Τακτικού καθηγητού της Γλωσσολογίας

ΝΕΩΤΕΡΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΛΩΣΣΙΚΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ *

Κύριε Πρύτανι,
Κύριοι Συνάδελφοι,
Κυρίες και Κύριοι,
Ἀγαπητοὶ φοιτηταὶ καὶ φοιτήτριαι,

Μὲ βαθεῖαν συγκίνησιν παρέρχομαι εἰς τὸ σεπτὸν τοῦτο βῆμα τοῦ ἀρχαιότερου Πανεπιστημίου τῆς χώρας, ποιούμενος ἐπίσημον ἑναρξιν τῶν πανεπιστημιακῶν μου παραδόσεων.

Πρὶν δὲ χωρήσω εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεματός μου, ἐπιτελῶν εὐχάριστον καθήκον καὶ στοιχῶν εἰς παγίαν πανεπιστημιακὴν συνήθειαν, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος αὐτοῦ τὰς εὐχαριστίας μου πρὸς πάντας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συνέβαλον εἰς τὴν πνευματικὴν μου συγκρότησιν.

Ἐν πρώτοις, εὐχαριστῶ ἐκ καρδίας τὴν γεραρὰν τῶν Φιλοσόφων Σχολήν, ἔνθα ἐσπούδασα καὶ ἠνδρώθην ἐπιστημονικῶς, διὰ τὴν τιμὴν νὰ μὲ ἐκλέξῃ τακτικὸν καθηγητὴν αὐτῆς.

Πρὸς τοὺς γονεῖς μου, τὴν ἱερὰν μνήμην τοῦ πατρός μου καὶ τὴν παρισταμένην ἐνταῦθα προσφιλῇ μου μητέρα, εὐγνωμόνως στρέφω τὴν στιγμὴν αὐτὴν τὴν σκέψιν μου. Οὗτοι μὲ στοργὴν καὶ αὐταπάρνησιν περιέβαλον πάντοτε τὰς προσπάθειάς μου καὶ καθοδήγησαν τὰ βήματά μου πρὸς τὸν «καλόν» τοῦ βίου ἀγῶνα.

Πρὸς τὴν σύζυγόν μου, ἡ ὁποία μὲ ἀφοσίωσιν καὶ κατανόησιν συμπαρίσταται εἰς τὸν πνευματικόν μου μόχθον, ἐκφράζω καὶ ἀπὸ τῆς θέσεώς ταύτης τὰς εὐχαριστίας μου.

* Τὸ παρὸν κείμενον ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἑναρκτηρίου μου μαθήματος, διδαχθέντος κατὰ τὴν 13ην Μαΐου τοῦ 1974. Δημοσιεύω τοῦτο ἐνταῦθα ἄνευ προσθηκῶν καὶ συμπληρώσεων, ἐλπίζων νὰ προβῶ συντόμως εἰς ἑκτενεστέραν καὶ πληρεστέραν πραγμάτευσιν τοῦ θέματος.

Ἡ κατασκευὴ ὁμως εἰς ἐπιστήμονα δεῖται πρὸ παντὸς ἄλλου διδασκάλου. Θεωρῶ δ' ἐμαυτὸν εὐτυχῇ διότι εἰς πάσας τὰς βαθμίδας τῆς παιδευσέως μου ἔν τε τῇ ἡμεδαπῇ καὶ τῇ ξένῃ ἔτυχον ἀρίστων διδασκάλων, κατὰ δὲ τὰς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ σπουδὰς μου ἠυμοίρησα νὰ τύχω διδασκάλου, τοῦ Γεωργίου Κουρμούλη, ἀδρᾶς καὶ ἐμπνευσμένης προσωπικότητος, ἐπιβαλλομένης διὰ τοῦ ἠθικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ αὐτῆς κύρους. Οὗτος μὲ πατρικὴν στοργὴν καὶ ἀμείωτον ἐνδιαφέρον κατηύθυνε τὴν ἐπιστημονικὴν μου ἀνέλιξιν ἥδη ἀπὸ τῶν φοιτητικῶν μου χρόνων. Κατὰ τὴν μακρὰν μετ' αὐτοῦ ἀναστροφὴν ἐδιδάχθην ἐπιστημονικὴν μέθοδον, ἀκαδημαϊκὸν ἥθος, ἀγάπην καὶ καλωσύνην.

Τοιοῦτον ἄνδρα διαδέχομαι νῦν εἰς τὴν ἔδραν τῆς Γλωσσολογίας, διδάσκαλον ὅστις κατέλιπεν εἰς τὸν μαθητὴν καὶ διάδοχον αὐτοῦ λαμπρὰν κληρονομίαν: φίλους καλοῦς, συνεργάτας ἐκλεκτοὺς καὶ ἐπιστημονικὸν Σπουδαστήριον διὰ τὸ ὅποιον δικαίως δύναται νὰ σεμνύνεται ἡ Σχολή μας. Ἡ σκέψις καὶ ἡ ἀγάπη μου θὰ τὸν συνοδεύουν πάντοτε.

Κυρίαί καὶ Κύριοι,

Τὸ θέμα τὸ ὅποιον ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀναπτύξω σήμερον ἐνώπιόν σας ἀναφέρεται εἰς τὴν «*Νεωτέραν Γλωσσολογίαν*», τῆς ὁποίας τὰς τάσεις καὶ τὰς ἐξελίξεις θὰ προσπαθῶ νὰ σκιαγραφῶ μετὰ σύντομον ἀναδρομὴν εἰς τὴν προηγηθεῖσαν αὐτῆς φάσιν: τὴν Ἱστορικο-συγκριτικὴν Γλωσσολογίαν.

I. ΙΣΤΟΡΙΚΗ - ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

Ἡ γλῶσσα ὡς σύστημα ἐπικοινωνίας, ὡς κώδις σημείων διὰ τῶν ὁποίων τὰ μέλη μιᾶς γλωσσικῆς κοινότητος ἐκπέμπουν καὶ δέχονται μηνύματα, εἶναι ἀδιαμφισβήτητος προνομία τοῦ ἀνθρώπου, θεμελιώδης καὶ προσδιοριστικὴ ἐκδήλωσις τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, δυναμένη καὶ μόνη νὰ διαχωρίσῃ καὶ ἐξάρῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ὑπὲρ πᾶν ἄλλο εἶδος τῆς Δημιουργίας.

Τὰ ζῶα — μερικά εἶδη ζῴων, ὡς λ.χ. αἱ μέλισσαι — διαθέτουν ὡσαύτως στοιχειώδεις σύστημα ἐπικοινωνίας, τοῦτο ὁμως ἐξικνεῖται εἰς τὴν πληρῶσιν στοιχειωδῶν ἐπικοινωνιακῶν ἀναγκῶν (τὴν ἐπισήμανσιν λ.χ. τῆς τροφῆς, τὴν δήλωσιν ἀποστάσεως αὐτῆς κ.λπ.), ἐξαρτώμενον πάντοτε ἐκ συγκεκριμένων, λίαν περιορισμένων καταστάσεων. Ἀποτελεῖ πάντοτε ἀντίδρασιν εἰς ὠρισμένον ἐρέθισμα καὶ τίποτε περισσότερον. Αἱ μέλισσαι δὲν φιλοσοφοῦν, δὲν λένε ψέματα, δὲν ὁμιλοῦν ὑπὲρ ἢ ἐναντίον τῶν ἄλλων.

Τὴν ἀνθρωπίνην γλῶσσαν διακρίνει τῶν λοιπῶν συστημάτων ἐπικοι-

ωνίας τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς «δημιουργικότητος», ἡ λεγομένη «γλωσσικὴ ἱκανότης». Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ παράγῃ ὡς ὁμιλητῆς καὶ νὰ κατανοῇ ὡς ἀκροατῆς *ἄπειρον πλῆθος, νέων ἐν τῷ συνόλῳ των* προτάσεων, τὰς ὁποίας —πανομοιοτύπως καὶ πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων— οὐδέποτε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔχει ἀκούσει ἢ χρησιμοποιοῦσιν.

Ἡ ἀνθρωπίνη γλῶσσα, ἡ ἐπικοινωνία τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι *ἐνέργεια*, ὄχι καθεστῶς· εἶναι *διαρκὲς δημιουργία*, ὄχι στεῖρα μίμησις.

Ἡ γλωσσικὴ ἔκφρασις εἶναι δεμένη μὲ τὸν ἄνθρωπον, ἐνδύει τὰς σκέψεις του καὶ συνοδεύει τὰς πράξεις του. Ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν πάσης πολιτικῆς δημιουργίας, διότι βεβαίως πολιτισμὸς ἄνευ ἀνταλλαγῆς σκέψεων, ἄνευ ἀνακοινώσεως τῆς ἀτομικῆς ἐκάστου πείρας καὶ τῶν γνώσεων αὐτοῦ δὲν εἶναι νοητός. Φιλοσοφία, θρησκεία, λογοτεχνία, πᾶσα ἀξία λόγου πνευματικῆ ἑξαρσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι νοητὴ ἄνευ ἐξωτερικεύσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀτομικῶν βιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἄνευ διδασκαλίας καὶ διαλόγου, τ. ἔ. ἄνευ γλώσσης.

Ἡ γλωσσολογία ὡς αὐτοτελὴς ἐπιστήμη, ὡς ἡ ἐπιστήμη τῆς γλώσσης, ἐμφανίζεται μόλις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τὸ ἔτος 1816 ὁ πολὺς Franz Bopp (1791-1867) διὰ τοῦ ἔργου του «*Περὶ τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τοῦ ρήματος τῆς Σανσκριτικῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Περσικῆς καὶ Γερμανικῆς*» γίνεται ἰδρυτὴς νέας ἐπιστήμης, τῆς *Συνσκριτικῆς γλωσσολογίας*. Τὸ ἔργον τοῦ Bopp εἶναι ἡ πρώτη ἐπιστημονικὴ συγκριτικὴ ἔρευνα, δι' ἧς ἐδείχθη ἀναντιλέκτως ἡ γενετικὴ συγγένεια γλωσσῶν ὡς ἡ Ἑλληνικὴ, ἡ Σανσκριτικὴ, ἡ Λατινικὴ κ.λπ., αἱ ὁποῖαι συνθέτουν τὴν *Ἰνδοευρωπαϊκὴν* καλουμένην οἰκογένειαν γλωσσῶν.

Ἡ προσπάθεια ἐπιστημονικῆς συγκρίσεως τῶν γλωσσῶν, ἥτις ἠκολούθησε, ἡγαγεν ἀμέσως εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι πρὸ πάσης συγκρίσεως τῶν συγγενῶν γλωσσῶν ἀπαιτεῖται *ἱστορικὴ* διερεύνησις αὐτῶν, μελέτη τῆς ἐξελιξέως ἐκάστης γλώσσης, ὥστε ἡ ἀκολουθοῦσα σύγκρισις νὰ θεμελιωθῇ ἐπ' ἀσφαλῶν δεδομένων καὶ δὴ καὶ τῶν παλαιωτάτων δυνατῶν τῆς ἱστορικῆς ἐμφανίσεως ἐκάστης γλώσσης.

Ἐκτοτε καὶ μέχρι τῆς γενέσεως τῆς νεωτέρας γλωσσολογίας, χρονολογούμενης 100 ἔτη ἀργότερον (τὸ 1916)—ἐὰν ληφθῇ ὡς ὁρόσημον τὸ ἔτος τῆς ἐμφανίσεως τῶν «Παραδόσεων ἐπὶ τῆς γενικῆς γλωσσολογίας» τοῦ Saussure — ἡ γλωσσικὴ ἐπιστήμη ἐσκόπευσεν εἰς δύο στόχους:

(α) Τὴν σπουδὴν τῆς *ἱστορίας* τῶν γλωσσῶν.

(β) Τὴν *σύγκρισιν* τῶν συγγενῶν γλωσσῶν μὲ σκοπὸν τὴν ἐπανασύλληψιν (Rekonstruktion) τῶν Πρωτο-γλωσσῶν, τῆς ἀρχικῆς δηλ. μορφῆς ἐκάστης οἰκογενείας γλωσσῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς μητρὸς γλώσσης, ἐκ διασπάσεως τῆς ὁποίας προῆλθον αἱ γλῶσσαι αἵτινες ἀπο-

τελοῦν τὴν γλωσσικὴν ταύτην ὁμοεθνίαν, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἑλληνική.

Ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα ἡ ἱστορικοσυγκριτικὴ ἔρευνα τῶν γλωσσῶν κυριαρχεῖ κατ' ἀποκλειστικότητα εἰς τὸν χώρον τῶν γλωσσικῶν σπουδῶν.

Αἱ ἐτυμολογικαὶ σπουδαί, ἡ ἀναζητήσις δηλονότι τῆς ἀληθοῦς προελεύσεως (τοῦ «ἐτύμου») τῶν λέξεων, διεξαγόμεναι νῦν δι' αὐστηρῶς ἐπιστημονικῶν μεθόδων, βάσει τῶν ἐν ἐκάστη γλώσσῃ διαπιστουμένων φωνολογικῶν νόμων καὶ διὰ συνθεωρήσεως τῶν παραλλήλων σημασιολογικῶν ἐξελίξεων ἢ ἀποκλίσεων τῶν συγγενῶν γλωσσῶν, γνωρίζουν μεγάλην ἀκμὴν. Ἡ τοιαυτὴ «ἐπιστημονικὴ» καλουμένη *ἐτυμολογία*, ἀποτελεῖ βασικὴν δραστηριότητα τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης τῶν χρόνων αὐτῶν, ἀντιτιθεμένη πρὸς τὴν «*λαϊκὴν ἐτυμολογίαν*» ἢ «*παρετυμολογίαν*» (Volksetymologie) τῶν προηγηθέντων χρόνων.

Ἡ σύνταξις *ἱστορικῶν γραμματικῶν* καὶ *ἱστορικῶν συντακτικῶν ἔργων* τῶν ἐπὶ μέρους ΙΕ γλωσσῶν ὡς καὶ *συγκριτικῶν γραμματικῶν* δύο ἢ πλειόνων γλωσσῶν, ἔνθα μελετᾶται συστηματικῶς ἡ ἱστορικὴ προέλευσις τῶν γραμματικῶν τύπων καὶ συντακτικῶν σχημάτων, ἀποτελεῖ κυρίαν ἐνασχόλησιν τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης τῆς περιόδου ταύτης.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἱστορικοσυγκριτικὴ μελέτη τῶν γλωσσικῶν φαινομένων πρὸς σύνταξιν τῶν ἀντιστοιχῶν γραμματικῶν ὠδήγησεν, ὡς ἦτο φυσικόν, καὶ εἰς *θεωρητικὰ τοποθετήσεις*, κυρίως ἔναντι τοῦ προβλήματος τῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης. Οὕτω κατὰ τὴν περίερον αὐτὴν ἀνεπτύχθη ἡ ἔρευνα τῶν *μεταβολῶν* τῆς γλώσσης, ἰδίᾳ ἐπὶ φωνολογικοῦ ἐπέδου. Νῦν τὸ πρῶτον ὑποστηρίζεται καὶ καταδεικνύεται ὅτι αἱ φωνολογικαὶ μεταβολαὶ τῶν γλωσσῶν δὲν εἶναι τυχαῖαι· ὑπείκουν εἰς ὀρισμένην νομοτέλειαν, ἥτις χαρακτηρίζει καὶ διέπει τὴν καθόλου ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης. Ἀποδεικνύεται ὅτι αἱ φωνολογικαὶ μεταβολαὶ ρυθμίζονται ὑπὸ *νόμων*, τῶν *φωνητικῶν* (ὀρθότ. *φωνολογικῶν*) καλουμένων *νόμων*, ἐχόντων γενικὴν ἰσχύν, τοπικῶς καὶ χρονικῶς προσδιωρισμένην.

Γενικῶς ἡ ἱστορικοσυγκριτικὴ γλωσσολογία διέγραψε λαμπρὰν τροχίαν εἰς τὸ στερέωμα τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν. Ὅσον οὐδεὶς ἄλλος κλάδος ἐπεκούρησε τὴν φιλολογικὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν σπουδὴν τῶν λογοτεχνικῶν γλωσσῶν, τὴν ἔρευναν τῶν γλωσσικῶν προβλημάτων τῶν προκυπόντων ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως τῶν κειμένων ὡς καὶ εἰς τὴν μετρικὴν ἀποκατάστασιν καὶ σημασιολογικὴν κατανόησιν τῆς γλώσσης κατὰ τὰς παλαιότερας φάσεις αὐτῆς, μέχρι σημείου ὥστε νὰ καταστῇ γενικοῦ κύρους ἀξίωμα ἡ ρῆσις «*nemo philologus, nisi grammaticus*». Παραλλήλως δ' ἐπεισεν ὅτι ἡ λύσις ποικίλων προβλημάτων τῆς γλώσσης δέον νὰ ἀναζητῇται πέρα τῶν στενῶν ὁρίων τῶν μεμονωμένων γλωσσῶν, εἰς τὴν σφαῖραν τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ παραλλήλου ἐξελίξεως τῶν γενετικῶς συγ-

γενῶν γλωσσῶν, ὁδηγήσασα οὕτως εἰς ἐπιστημονικὴν σπουδὴν τῆς προελεύσεως καὶ τῶν ἱστορικῶν περιπετειῶν τῶν ἐπὶ μέρους ἐθνικῶν γλωσσῶν.

II. ΝΕΩΤΕΡΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

1. SAUSSURE

Ἡ στροφή καὶ συστηματικὴ ἐνασχόλησις μὲ θέματα ἀφορῶντα εἰς τὴν δομὴν καὶ λειτουργίαν τῆς καθόλου γλώσσης ἐπιτελεῖται εἰς κύριον λόγον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος. Τότε γεννᾶται ἡ κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν «παλαιότεραν», τὴν ἱστορικο-συγκριτικὴν γλωσσολογίαν, καλοῦμιν *Νεωτέρα* ἢ *Σύγχρονος* γλωσσολογία (Modern Linguistics). Τότε ἡ γλωσσικὴ ἐπιστήμη ἀρχίζει νὰ ἐρευνᾷ συστηματικῶς τὰς γενικὰς ἀρχὰς καὶ τὰς προσφορωτέρας μεθόδους ἀναλύσεως καὶ περιγραφῆς τῆς δομῆς τῆς ἀνθρωπίνης γλώσσης. Ἡ ἐπιστήμη τῆς γλώσσης ἀπὸ τῆς *εἰδικῆς* γλωσσολογίας στρέφεται νῦν εἰς τὴν *γενικὴν*, ἀπὸ τὰς *γλώσσας* εἰς τὴν *γλῶσσαν*, ἀπὸ τὸ *γλωσσικὸν γίνεσθαι* εἰς τὸ *γλωσσικὸν εἶναι*.

Ἰδρυτὴς τῆς νεωτέρας γλωσσολογίας καὶ θεμελιωτὴς ταύτης εἶναι ὁ Ferdinand de Saussure (1867-1913), καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γενεύης. Πρόκειται περὶ μεγαλοφυοῦς προσωπικότητος τῆς ἐπιστήμης, ὅστις, διὰ τοῦ μεταθανάτιου ἔργου του «*Parcours sur la linguistique*» (1916) ἐπέπρωτο νὰ γίνῃ ἰδρυτὴς ἰδίου κλάδου τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, τῆς λεγομένης *γενικῆς γλωσσολογίας* ἢ, ἄλλως, *θεωρίας τῆς γλώσσης*, νοουμένης ὡς συγχρονικῆς περιγραφῆς τῆς δομῆς τῆς καθόλου γλώσσης.

Ὑπὸ τοῦ Saussure ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς Συγχρόνου Γλωσσολογίας καὶ δὴ καὶ τοῦ κλάδου τῆς *δομολογίας*, τοῦ γνωστοῦ ὡς *στρουκτουραλισμοῦ*, ἰδίᾳ ὅπως ἐμφανίζεται εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν χώρον. Θεμελιώδεις ἔννοιαι τῆς συγχρόνου γλωσσικῆς ἐπιστήμης, αἱ διακρίσεις *συγχρονίας*—*διαχρονίας*, *ἐνδιαθέτου* καὶ *φαινομένου λόγου* ἢ *γλώσσης* καὶ *λόγου* (*langue*—*parole*), ἡ ἔννοια τῆς *δομῆς*, ἡ περὶ *γλωσσικοῦ σημείου* καὶ *σημειολογίας* διδασκαλία, αἱ σχέσεις *γλώσσης* καὶ *διανοήσεως*, ἡ λειτουργία τοῦ «*λόγου*» ὡς *ratio* καὶ *oratio*, αἱ σχέσεις *γραπτῶν* καὶ *προφορικῶν λόγων*, αἱ ἔννοιαι τῶν *διαφορῶν* καὶ *ἀντιθέσεων*, τῶν γλωσσικῶν *ἀξιών*, τῆς *συνταγματικῆς* καὶ *παραδειγματικῆς* διαστάσεως τῆς γλώσσης κ.λπ., εἶναι προϊόντα τῆς γλωσσολογικῆς ὀξυδερκείας τοῦ Saussure.

Ὅτι κυρίως διακρίνει τὴν νεωτέραν γλωσσολογίαν ἀπὸ τῆς παλαιότερας εἶναι ἡ πρωταρχικὴ ἐν αὐτῇ θέσις τῆς ἐννοίας τοῦ *συστήματος*, τὴν ὁποίαν πρῶτος συνέλαβε καὶ ἀνέπτυξεν ὁ Saussure.

Ἡ γλῶσσα, δηλονότι, δὲν συνίσταται ἐκ μεμονωμένων στοιχείων, ἀπεριορίστων τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀπροσδιορίστων τὴν ὕφην, ἀτάκτως ἐν

αὐτῇ ἔρριμένον, ἀλλὰ διακρίνεται κατ' ἐξοχὴν διὰ τὸν *συστηματικὸν* χαρακτῆρα αὐτῆς. Τὴν δομὴν τῆς γλώσσης συνθέτουν ἐλάχιστα συστατικά, αἱ γλωσσικαὶ μονάδες (φθόγγοι, φωνήματα, μορφήματα), ἀπαρτίζουσαι ποικιλόμορφα συστήματα, *δίκτινα σχέσεων*, ἐνθα ἕκαστον στοιχεῖον ἐπιτελεῖ συγκεκριμένην λειτουργίαν εὐρισκόμενον εἰς ὀργανικὴν σχέσιν μετὰ τῶν ἄλλων.

Οὐδὲν στοιχεῖον τῆς γλώσσης, οὐδεμία μεταβολή, οὐδεμία ἐξέλιξις δύναται νὰ νοηθῇ καὶ ἐρμηνευθῇ ἐπαρκῶς, ἂν δὲν ἐνταχθῇ καὶ συνεξετασθῇ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς ὅλον τὸ σύστημα εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει. Εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ὕστερεί ἡ ἱστορικὴ γλωσσολογία, ἥτις περιορίζεται γενικῶς εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐξελιξέως *μεμονωμένων στοιχείων* ἢ *ἀτελῶν συστημάτων* τῆς γλώσσης, *χαρακτηρισθεῖσα* διὰ τοῦτο καὶ *ἀτομιστικῇ* (atomistic) θεώρησιν τῆς γλώσσης.

Ἦδη δυνάμεθα νὰ χωρήσωμεν εἰς διαγραμματικὴν πάντοτε ἐξέτασιν τῶν θέσεων τῶν κυριωτέρων ρευμάτων καὶ σχολῶν τῆς νεωτέρας γλωσσολογίας, ἥτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς δομολογίας (διακρινόμενης εἰς εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀμερικανικὴν), ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς γενετικῆς-μετασχηματιστικῆς θεωρίας.

2. ΔΟΜΟΛΟΓΙΑ

Α) ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΟΜΟΛΟΓΙΑ

Γενικώτεροι ἀρχαὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς δομολογίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐμφανὲς ἡ ἄμεσος ἐπίδρασις τῆς διδασκαλίας τοῦ Saussure, εἶναι αἱ ἑξῆς:

- (i) Ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ *σύστημα*.
- (ii) Τὴν δομὴν τῆς γλώσσης συνθέτουν ἐλάχιστα συστατικά στοιχεῖα, αἱ γλωσσικαὶ μονάδες, ἔχουσαι ἰδίαν διαφοροποιητικὴν ἰσχύν.
- (iii) Πᾶν στοιχεῖον τῆς γλώσσης ἐπιτελεῖ συγκεκριμένην *λειτουργίαν*, πᾶρμα τὸ ὁποῖον καθορίζει τὴν συστηματικὴν ὑπόστασιν, τὴν *«ἀξίαν»* αὐτοῦ εἰς τὸ σύστημα τῆς γλώσσης.
- (iv) Τὰ ἐλάχιστα διαφοροποιητικὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης συγκροτοῦνται καὶ ἱεραρχοῦνται εἰς *ἐπίπεδα* (φωνητικόν, φωνολογικόν, μορφολογικόν κ.λπ.).

(v) Ἔργον τοῦ ἐπιστημονικῶς ἐρευνῶντος τὴν γλῶσσαν εἶναι νὰ ἀναλύσῃ συγχρονικῶς (τ.ἔ. ἐν δεδομένῳ χρόνῳ, οὐχὶ κατὰ διαδοχικὰς χρονικὰς φάσεις) καὶ ἐπὶ τῇ βάσει σαφῶς προκαθορισμένων ἀντικειμενικῶν ἀρχῶν τὴν δομὴν τῶν προτάσεων μιᾶς γλώσσης ὅπως ἐμφανίζονται εἰς τὸν λόγον, μὲ τελικὸν σκοπὸν τὴν ἀναγωγὴν καὶ περιγραφὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἀφηρημένου συστήματος τῆς γλώσσης, τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου.

Ὡς ἦτο ἐπόμενονον, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν γενικωτέρων τούτων ἀρχῶν ἐδημιουργήθησαν ἴδιαι τάσεις, ἐπὶ μέρους *Σχολαί*, διαφερόμεναι ὡς πρὸς τὴν ἔμφασιν τὴν ὁποίαν ἔδωσαν εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν ἀρχὴν ὡς καὶ κατὰ τὴν προβολὴν ἰδίων ἐρμηνευτικῶν ἀπόψεων.

(α) Οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ Σχολὴ τῶν *λειτουργικῶν γλωσσολόγων*, τῶν «φονξιοναλιστῶν» (functionalistes), γνωστὴ καὶ ὡς *Σχολὴ τῆς Πράγας*, μὲ ἐκπροσώπους γνωστὰς προσωπικότητας τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης ὡς ὁ Roman Jakobson, ὁ N. Trubetzkoy, ὁ W. Mathesius κ.ἄ. Εἰς τὴν αὐτὴν τάσιν ἀνήκει—μὲ ὠρισμένας ἀποκλίσεις—καὶ ὁ ἐπὶ κεφαλῇ τῶν συγχρόνων γάλλων γλωσσολόγων A. Martinet, ἀπὸ μακροῦ καθηγητῆς τῆς γλωσσολογίας εἰς τὸ Παν/μιον τῆς Σορβόνης.

Κατὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς Σχολῆς ταύτης κύριος στόχος τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης τῆς γλώσσης εἶναι ἡ διερεύνησις τῶν *λειτουργιῶν*, τὰς ὁποίας ἐπιτελοῦν τὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης καθ' ἕκαστα ἢ κατὰ κατηγορίας. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν νοεῖται ὡς ἔχων καθαρῶς ἐρμηνευτικὴν, ὄχι ἀπλῶς περιγραφικὴν, ἀξίαν.

(β) Ἐξ ἰδιαίτερας ἐμφάσεως ἐπὶ τῆς διαρθρώσεως τῆς γλώσσης εἰς *ἐπίπεδα* δημιουργεῖται ἑτέρα βασικὴ Σχολὴ ἐν Εὐρώπῃ, ἡ *Σχολὴ τῆς Κοπεγχάγης*. Ἰδρυτὴς ταύτης εἶναι ὁ δανὸς καθηγητῆς Louis Hjelmslev, αἱ θέσεις δὲ τῆς Σχολῆς, ἥτις εἶναι γνωστὴ καὶ ὡς *γλωσσηματικὴ θεωρία*, συνίστανται εἰς τὰ ἑξῆς τρία σημεῖα:

(i) Ἡ γλῶσσα περιλαμβάνει 2 κύρια *ἐπίπεδα*: τοῦ *περιεχομένου* (content plane) καὶ τῆς *ἐκφράσεως* (expression plane)· ἕκαστον τούτων διασπρωματοῦται εἰς 2 *πεδία*: τῆς *ὕλης* (substance) καὶ τῆς *μορφῆς* (form).

(ii) Τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα συνθέτουν τὴν γλῶσσαν, συνδέονται μετὰ ξὺ τῶν διὰ συστήματος *λογικῶν σχέσεων*, δυναμένων νὰ παρασταθοῦν μαθηματικῶς (ἀλγεβρικῶς). Κατὰ τὸν Hjelmslev, κάθε φυσικὴ γλῶσσα εἶναι ἱεραρχημένον σύνολον δομῶν, τῶν ὁποίων αἱ σχέσεις δύνανται νὰ ἐνταχθοῦν εἰς γενικώτερα λογικὰ σχήματα.

(iii) Ἡ γλῶσσα ἐξ ἐπόψεως μορφῆς ἀποτελεῖται ἐκ βασικῶν συστατικῶν, τῶν *μορφικῶν σχημάτων* («figurae»), τὰ ὁποῖα συντίθενται ἀπὸ ἐλάχιστα στοιχεῖα, τὰ *γλωσσήματα*. Ταῦτα ἐπὶ ἐπιπέδου περιεχομένου ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὰ λεγόμενα *σημασιολογικὰ χαρακτηριστικά*, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐκφράσεως πρὸς τὰ *φωνολογικὰ χαρακτηριστικά*. Σημασιολ. χαρακτηριστικά συνιστοῦν λ.χ. αἱ κατηγορίαι αἱ δηλοῦσαι τὰς σημασίας: «ἐμψυχον-ἄψυχον», «ἀνθρώπινον-μὴ ἀνθρώπινον», «συγγενές-μὴ συγγενές», «ἄρρεν-θῆλυ» κ.ἄ.

Διὰ λόγους οἱ ὅποιοι θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν κυρίως εἰς τὴν μακρὰν

παράδοσιν τῆς ἱστορικῆς καὶ συγκριτικῆς γλωσσολογίας ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ χώρῳ καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐμφάνισιν καὶ δρᾷσιν προσωπικοτήτων τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, αἱ ὁποῖαι ὡς αὐθενταί ἐπέβαλον ἐπὶ μακρὸν τὰς ἀπόψεις τῶν καὶ κατηύθυναν τὰς γλωσσικὰς σπουδὰς κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀντιλήψεις, ἡ δομολογία εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν χώρον ἔπαιξεν ἐπ' ἄρκετον τὸν ρόλον τοῦ ἐπαναστάτου, ἐχρειάσθη δὲ ν' ἀγωνισθῇ ἀγῶνα σκληρὸν διὰ νὰ ἐπιβίωσῃ καὶ ἐπιβληθῇ τελικῶς.

Β) ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΔΟΜΟΛΟΓΙΑ

Ἐκεῖ ἔνθα αἱ νεώτεραι περὶ γλώσσης ἀντιλήψεις εὗρον γόνιμον ἔδαφος, ἐπιβληθεῖσαι καὶ προαχθεῖσαι σημαντικῶς, εἶναι αἱ ΗΠΑ, γεγονὸς διὰ τὸ ὅποιον ἡ δομολογία συνεδέθη στενῶς, ἐνίστε δὲ καὶ ἐταυτίσθη, πρὸς τὴν ἀμερικανικὴν γλωσσολογίαν. Εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ ἀμερικανικὴ δομολογία ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὸ ἕτερον μέγα τμήμα τῆς δομικῆς γλωσσολογίας, τὸ ὅποιον διακρίνεται τῆς εὐρωπαϊκῆς δι' ἰδίων θέσεων καὶ μεθόδων ἀναλύσεως.

Ἡ ἀμερικανικὴ δομολογία εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὸ ὄνομα τοῦ L. Bloomfield, ὅστις ἐθεμελίωσε θεωρητικῶς τὰς θέσεις καὶ διὰ τοῦ κλασσικοῦ πλέον ἔργου του «Γλῶσσα» (Language, 1933) κατηύθυνεν ἐπὶ μακρὸν τὴν πορείαν τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης ἐν Ἀμερικῇ.

Κυρία θέσις τοῦ Bloomfield καὶ τῆς καθόλου ἀμερικανικῆς δομολογίας εἶναι ὅτι ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ καθαρῶς ἐμπειρικὸν γεγονός. Πρὸς ἀνάλυσιν καὶ περιγραφὴν τῆς γλώσσης πρέπει νὰ ἀφιστάμεθα πάσης διαισθητικῆς, ἀπλῆς σημασιολογικῆς ἢ νοησιαρχικῆς θεωρήσεως καὶ νὰ χρησιμοποιῶμεν καθαρῶς *μορφικὰ* κριτήρια, τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται εἰς ἐπιστημονικὸν ἔλεγχον καὶ τυποποίησιν. Ὁ Bloomfield εἰσάγει οὕτω τὴν *ἐμπειριοκρατικὴν* θεώρησιν τῆς γλώσσης, ἀπορρίπτων ἐξ ὑπαρχῆς πᾶσαν νοησιαρχικὴν προσπέλασιν αὐτῆς.

Εἰδικώτερον, ἡ ἀμερικ. δομολογία, ἡ ὁποία ἔχει δεχθῇ βαθεῖαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Behaviorismus, τῆς θεωρίας τῆς συμπεριφορᾶς, διδάσκει ὅτι: Ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ μέρος τῶν ποικίλων ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρώπου, μέρος τῆς καθόλου συμπεριφορᾶς αὐτοῦ. Ἡ γλωσσικὴ ἐπικοινωνία εἶναι σειρά ἐξωτερικῶν, ἐμπειρικῶν διαδικασιῶν, ἀντιληπτῶν διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ ὑποκειμένων εἰς παρατήρησιν καὶ ἔλεγχον. Ὅτι καλεῖται γλῶσσα εἶναι, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ μορφαὶ συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτέλεσμα τῆς σχέσεως «ἐρέθισμα - ἀπάντησις (εἰς τὸ ἐρέθισμα)» (stimulus-response). Εἰς ἄπειρα ἐρεθίσματα ὁ ἄνθρωπος, ἀντὶ νὰ δώσῃ *ἄμεσον* διὰ πράξεων ἀπάντησιν, δίδει *ἔμμεσον*, ὑπ' οκαταστατικῆς μορφῆς ἀπάντησιν, τῇ μεσολαβήσει τοῦ λόγου. Ὅθεν ὅλη ἡ γλωσσικὴ ἐπικοι-

ωνία είναι σύστημα παραγωγής απείρων, υποκαταστατικής μορφής απαντήσεων εις αντίστοιχα ερεθίσματα.

Ἡ τοποθέτησις αὐτῇ τῆς ἀμερικ. δομολογίας ἐναντί τῆς ὕψους καὶ λειτουργίας τῆς γλώσσης, καθορίζει, ὡς εἶναι φυσικόν, καὶ τὸ ἔργον τοῦ γλωσσολόγου καὶ τὰς μεθόδους, τὰς ὁποίας οὗτος ὀφείλει νὰ χρησιμοποιήσῃ. Ἔργον τοῦ εἶναι νὰ ἀνεύρῃ καὶ περιγράψῃ τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν τὴν δομὴν τῆς/μιᾶς γλώσσης. Αἱ δὲ μέθοδοι αὐτοῦ δέον κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι *ἀνευρετικαὶ διαδικασίαι* (discovery procedures), διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἔλθουν εἰς φῶς αἱ γλωσσικαὶ μονάδες.

Ἡ περιγραφὴ τῆς δομῆς τῆς γλώσσης ἀκολουθεῖ ὑποχρεωτικῶς δύο στάδια ἀναλύσεως: τὴν *κατάτμησιν* (segmentation) τοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου εἰς ἐλάχιστα στοιχεῖα ἢ *τεμάχια* (segments) καὶ τὴν *ταξινόμησιν* (classification) τῶν στοιχείων αὐτῶν εἰς τάξεις ἢ κατηγορίας. Ἡ ἀναλυτικὴ φάσις τῆς ταξινομήσεως, ἐμφανίζουσα δυσχερέστατα μεθοδολογικὰ καὶ θεωρητικὰ προβλήματα, ἀπερρόφησε μέγα μέρος τῆς ἐρεῦνης τῆς ἀμερικανικῆς δομολογίας, κληθείσης διὰ τοῦτο καὶ *ταξινομίας* (taxonomy).

Αἱ θέσεις τῆς ἀμερικανικῆς δομολογίας, παρὰ τὸ ὅτι ἀποτελοῦν ἀδιαμφισβήτητον πρόοδον εἰς τὸν χῶρον τῆς θεωρίας τῆς γλώσσης, ἐμφανίζουν ὠρισμένας βασικὰς ἀδυναμίας. Ἦτοι:

(i) Ἡ αὐστηρῶς ἐμπειριοκρατικὴ θέσις τῆς ἀμερικανικῆς δομολογίας, περιορίζουσα τὴν γλωσσικὴν ἐπιστήμην εἰς ἀπλὴν κατάτμησιν καὶ ταξινόμησιν τῶν ἐμπειρικῶν δεδομένων τῆς γλώσσης καὶ ἀρνούμενη πᾶσαν δυνατότητα ἐρμηνείας ἢ, ὅπερ ταυτόν, ἐξισοῦσα τὴν ἐρμηνείαν πρὸς τὴν ἀπλὴν περιγραφὴν τῆς γλώσσης, γεννᾷ ἀναπόφευκτα προβλήματα, ὧν τὸ πλέον σημαντικόν εἶναι ἡ ἀδυναμία ἐρμηνείας δι' αὐτῆς τοῦ φαινομένου τῆς *κατακτήσεως* / *ἐκμαθήσεως* τῆς γλώσσης, τοῦ πῶς δηλ. ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν.

Ἡ ἐμπειριοκρατικὴ θέσις ὅτι ἡ κατάκτησις τῆς γλώσσης εἶναι ἀποτέλεσμα ἀπλῆς ἐμπειρίας, σφωρευομένης εἰς τὸ παιδί ἐκ τοῦ περιβάλλοντός του, δὲν ἐρμηνεύει τὸ κύριον χαρακτηριστικόν τῆς κατακτήσεως τῆς γλώσσης, τ.ἐ. τὴν δημιουργικὴν ἰκανότητα, ἣτις χαρακτηρίζει τὴν ἀνθρωπίνην γλῶσσαν καὶ περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ ἐκτενὴς λόγος κατωτέρω.

(ii) Σήμερον ἔχει ὡσαύτως ὑπερκερασθῇ ἕτερος βασικὸς ἰσχυρισμὸς τῆς δομολογίας, ὅτι δηλ. ἡ νοησιαρχικὴ προσπέλασις τοῦ φαινομένου τῆς γλώσσης εἶναι ἐξ ὑπαρχῆς καταδικασμένη, διότι ἡ ἔδρα τοῦ πνεύματος, ὁ ἄνθρωπινος ἐγκέφαλος, δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον πειραματικῆς ἐρεῦνης καὶ ὡς ἐκ τούτου, κατὰ τὴν δομολογίαν, πᾶσα ἀναγωγὴ εἰς τὰς νοητικὰς λειτουργίας καὶ πᾶσα ἀντίστοιχος ἐρμηνεία τῆς γλώσσης ἀποτελεῖ ἀναπόδεικτον ἰσχυρισμὸν καὶ ἀπλὴν εἰκοτολογίαν.

Βασικαὶ ἐρευναι ἐπὶ τῶν φαινομένων *ἀφασίας*, τῶν παθολογικῶν δη-

λονότι διαταραχών της λειτουργίας του λόγου, διεξαχθείσαι ἐκ μέρους ἐπιφανῶν ἱατρῶν καὶ γλωσσολόγων ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ὁμιλία, ὁ λόγος, συνδέεται πρὸς ὠρισμένα κέντρα τοῦ ἐγκεφάλου, τῶν ὁποίων ἡ καταστροφή ἢ διατάραξις (εἰς περιπτώσεις ἀσθενειῶν, ἀτυχημάτων κ.λπ.) ἐπιφέρει ἄμεσον διατάραξιν τοῦ λόγου (ἀλαλίαν, δυσλαλίαν κ.λπ.). Συνεπῶς ἡ γλῶσσα ἔχει ἄμεσον ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου· εἶναι ἀποτέλεσμα διαφόρων νοητικῶν λειτουργιῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀκριβὴς περιγραφή, ἂν δὲν ἀποτελῇ εἰσέτι ἀντικείμενον τελείας ἐπιστημονικῆς γνώσεως, δὲν σημαίνει ὅτι δύναται νὰ τεθῇ καὶ ἐν ἀμφιβόλῳ.

Ἡ ἐπιστήμανσις καὶ θεραπεία τῶν μνημονευθεισῶν καὶ ἄλλων συναφῶν ἀδυναμιῶν της δομολογίας ἔδωκε λαβὴν εἰς τὴν δημιουργίαν νέας, ἐπαρκεστέρας ἐρμηνευτικῆς περὶ γλώσσης θεωρίας, τῆς γενετικῆς - μετασχηματιστικῆς γραμματικῆς.

Γ) ΓΕΝΕΤΙΚΗ — ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Πρόκειται περὶ γλωσσικῆς θεωρίας γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *γενετική - μετασχηματιστική γραμματική* (generative - transformational grammar), θεωρίας ἣτις ἐπήγαγεν ἐκ τῆς δομολογίας, τῆς ὁποίας τὰ θετικά ἐπιτεύγματα ἰδίᾳ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν μεθοδολογίαν τῆς ἀναλύσεως τῆς γλώσσης ἠξιοποίησεν, καὶ ἣτις ἔχει κυριαρχήσει κατὰ τὴν τελευταίαν 15ετίαν εἰς τὸν χῶρον τῆς γενικῆς γλωσσολογίας, κρινομένη εὐρύτερον ὥς ἡ ἐπαρκεστέρα, ὑπάρχουσα ἐρμηνευτικὴ θεωρία τῆς γλώσσης. Ἰδρυτὴς καὶ θεμελιωτὴς τῆς θεωρίας ταύτης εἶναι ὁ περίφημος Noam Chomsky, καθηγητῆς τῆς γλωσσολογίας εἰς τὸ MIT τῶν ΗΠΑ.

Οὗτος διὰ τοῦ ἔργου του «Syntactic Structures» (Συντακτικαὶ Δομαί), δημοσιευθέντος τὸ 1957, ἔδειξε τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ περιγραφικοῦ υποδείγματος τῆς γλώσσης ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζετο ἡ ἀμερικανικὴ δομολογία, εἰσηγηθεὶς νέαν θεωρίαν ἐρμηνεύουσαν τὴν παραγωγὴν τῶν προτάσεων τῆς γλώσσης μετὰ βάσιν τὴν ἔννοιαν τῶν *μετασχηματιστικῶν νόμων* (ἢ *κανόνων*), περὶ ὧν θὰ γίνη λόγος κατωτέρω.

Τὴν ἀρχικὴν θεωρίαν τοῦ ὁ Chomsky συνεπλήρωσε, ἐτροποποίησε καὶ ἀνέπτυξε — ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν σημασιολογικὸν τομέα — διὰ τοῦ δευτέρου μεγάλου ἔργου του, τοῦ «Aspects of the Theory of Syntax» (Ἀπόψεις ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς συντάξεως), κυκλοφορηθέντος ἐν ἔτει 1965, δι' οὗ καθιερώθη εἰς τὴν σύγχρονον γλωσσολογίαν.

Σκιαγραφοῦμεν ἐφεξῆς τὰς γενικὰς γραμμάς καὶ τὰ κύρια σημεῖα τῆς θεωρίας ταύτης.

Πρόβλημα τῆς θεωρίας τῆς γλώσσης, τὸ Πρόβλημα, ὅπερ προβάλλει

εἰς πᾶσαν θεώρησιν τῆς γλώσσης, εἶναι ἡ *οὐσία τῆς γλώσσης*, ἡ σύνθεσις καὶ λειτουργία τῶν στοιχείων τῆς δομῆς αὐτῆς. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαχωρισθῇ ἀπὸ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν θὰ λάβῃ τις ἔναντι τοῦ ἀμέσως συνδεομένου θέματος τῆς *κατακτίσεως τῆς γλώσσης* καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ὑπαρχούσης, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἀντινομίας. Ἀρχόμεθα ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου σημείου.

Εἶδομεν ἤδη ὅτι τὴν ἀνθρωπίνην γλῶσσαν χαρακτηρίζει κυρίως ἡ ρηθεῖσα *δημιουργικὴ ἰκανότης* τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἰκανότης αὐτοῦ νὰ παράγῃ καὶ κατανοῇ προτάσεις αἱ ὁποῖαι εἶναι *ἄπειροι κατὰ τὸ πλῆθος* (διότι πᾶσα πρότασις δύναται νὰ νοηθῇ αὐξανόμενη εἰς τὸ ἄπειρον διὰ τῆς προσθήκης νέων στοιχείων· θεωρητικῶς δὲν ὑπάρχει ἡ «μεγίστη πρότασις»· οἱ περιορισμοὶ οἱ ὅποιοι ἐπιβάλλονται εἰς τὴν πρᾶξιν περὶ τὴν ἑκτασιν καὶ τὴν πλοκὴν τῶν προτάσεων εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν περιορισμένων φυσιολογικῶν—ἀναπνευστικῶν, μνημονικῶν κ.λπ.—δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἔχοντες σχέσιν πρὸς τὴν δυνάμει γλωσσ. ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου· προτάσεις αἱ ὁποῖαι εἶναι *νέαι ἐν τῷ συνόλῳ των* (ἡ πρότασις, κάθε πρότασις, δὲν εἶναι ἀπλοῦν ἄθροισμα τῶν στοιχείων ποὺ τὴν ἀποτελοῦν· εἶναι νέον τι σύνολον μὲ σημασιολογικὰς ιδιότητας πέρα τῶν μεμονωμένων συστατικῶν στοιχείων αὐτῆς)· προτάσεις, τέλος, αἱ ὁποῖαι εἶναι *γραμματικῶς ὀρθαί* (ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι αὗται γίνονται ἀποδεκταὶ ὡς ὀρθαὶ ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς γλωσσικῆς κοινότητος). Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα συνθέτουν τὴν δημιουργικὴν ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Τὴν θαυμαστήν, ἐν τούτοις, ταύτην ἰκανότητα περὶ τὴν γλῶσσαν ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος—καὶ ἐδῶ ἔγκειται ἡ ἀντινομία—εἰς ἐκπληκτικῶς βραχὺ διάστημα χρόνου. Τὸ παιδί τῶν 6 ἢ 7 ἐτῶν διαθέτει ἤδη αὐτὴν τὴν ἰκανότητα ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν, παράγον καὶ κατανοοῦν προτάσεις διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἔχει ἀντιστοίχους ἐμπειρίας. Πῶς συμβαίνει τοῦτο;

Ἡ ἀπάντησις τῆς μετασχηματιστικῆς θεωρίας εἶναι ἡ ἐξῆς: ἡ ἀπειρία τῶν παραγομένων προτάσεων ἐρμηνεύεται μόνον ὡς ἀποτέλεσμα τῆς λειτουργίας *πεπερασμένου* τινὸς γλωσσικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ὡς τοιοῦτο εἶναι ἐφικτόν, τ. ἔ. δύναται νὰ καταστῇ κτῆμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γλωσσικὴ δηλαδὴ ἰκανότης τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι οὗτος γίνεται κάτοχος ἑνὸς πεπερασμένου συστήματος, ἑνὸς ὀρισμένου καὶ περιορισμένου μηχανισμοῦ ἐκ βασικῶν συστατικῶν στοιχείων καὶ κανόνων, διὰ τοῦ ὁποίου παράγει τὴν ἀπειρίαν τῆς γλώσσης. Τὸν μηχανισμόν αὐτὸν ἀποτελεῖ ἡ *γραμματικὴ* τῆς γλώσσης καὶ διὰ καὶ ἡ *συντακτικὴ* *βάσις* αὐτῆς.

Ἡδὲ διὰ τῆς ἀπάντησεως εἰς τὸ πρόβλημα τῆς κατακτίσεως τῆς γλώσσης ἔχομεν εἰσελθεῖ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀρχικοῦ σκέλους τοῦ προ-

βλήματος: *Τί είναι γλώσσα*; Γλώσσα είναι ό γραμματικός μηχανισμός (γραμματικός υπό ευρύτεραν έννοιαν) διά τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰς θέσιν νά δημιουργῇ *δυνάμει* ἄπειρον πλῆθος νέων προτάσεων, αἱ ὁποῖαι συνθέτουν τόν λόγον του καί καθιστοῦν δυνατήν τήν ἐπικοινωνίαν ἐπὶ παντός θέματος τὸ ὅποῖον ἡμπορεῖ νά συλλάβῃ ὁ ἄνθρώπινος νοῦς. Ὁ δυναμικός οὗτος χαρακτήρ τῆς γλώσσης, ὡς ἐνεργείας μᾶλλον ἢ ὡς ἔργου, κατὰ τήν προδρομικήν σύλληψιν τῆς γλώσσης ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ στοχαστοῦ Wilhelm von Humboldt, μέ τήν μετασχηματιστικὴν θέσιν λαμβάνει πλέον σαφῆ (explicit) θεωρητικὴν ὑπόστασιν, ἀναντιρρήτου ἐρμηνευτικῆς δυνάμεως.

Ποία ὁμως ἡ σύνθεσις τοῦ γραμματικοῦ μηχανισμοῦ τῆς γλώσσης καί τί νοεῖται ὑπὸ τὸν ὄρον «μετασχηματισμός» καί «μετασχηματιστικός»;

Τὸ πεπερασμένον σύστημα τῆς γλώσσης ἀποτελεῖ ἡ καλουμένη *συντακτικὴ βάσις*, τὸ γλωσσικόν δηλ. ὑλικόν, ἡ γλωσσικὴ παρακαταθήκη ἐκ τῆς ὁποίας κτίζεται τὸ οἰκοδόμημα τῆς γλώσσης. Αὕτη συνίσταται ἐκ βασικῶν συντακτικῶν στοιχείων (κατηγοριῶν) καί λεξιλογίου, ὡς καί ἐξ ἀντιστοιχῶν συνδυαστικῶν κανόνων, διὰ τῶν ὁποίων δομοῦνται ταῦτα.

Ἀπὸ τοῦ πεπερασμένου τούτου συστήματος μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἀπειρίαν τῆς γλώσσης, τὴν «δυνάμει γλῶσσαν». Ἐκ τῆς βάσεως δηλονότι δημιουργοῦνται *γενικὰ συντακτικὰ σχήματα* (αἱ καλούμεναι «*βαθεῖαι δομαί*») τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν βασικὴν συντακτικὴν ὑποδομὴν πάσης ἐν τῷ λόγῳ ἐμφανιζομένης προτάσεως. Τὰ σχήματα ταῦτα, προτοῦ λάβουν τὴν τελικὴν συντακτικὴν των μορφήν, πρὶν ἢ καταστοῦν «*ἐπιφανειακά*», ὡς λέγομεν, «*δομαί*», ὑφίστανται κανονικῶς σειρὰν *μετασχηματισμῶν*, τ.ἔ. διέρχονται διὰ μεταβατικῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι καθορίζονται εἰς ἐκάστην γλῶσσαν ὑπὸ συστήματος κανόνων ἢ νόμων, τῶν «*μετασχηματιστικῶν*» καλουμένων· αὗται ἀποτελοῦν τὰς προδρόμους μορφάς, τὴν «*ὑποκειμένην δομὴν*» τῶν τελικῶς ἐμφανιζομένων σχημάτων. Οὕτω λ.χ. ἡ ὀνοματικὴ φράσις «*ἡ καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν*» εἶναι ἡ τελικὴ ἀπόληξις, τὸ προῖόν σειρᾶς μετασχηματισμῶν ἐξ ἀρχικῆς βαθείας δομῆς «*ὁ Χ καλλιεργεῖ τοὺς ἀγροὺς*». Ἡ σηματοσυντακτικὴ ἀσάφεια, τὸ διαφοροῦμενον προτάσεων λ.χ. τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ὡς «*λέγουσι Τρόφωνα ἀποκτεῖναι Δίωνα*» (ἔνθα δὲν εἶναι σαφές, ποῖος ἐφόνευσε καὶ ποῖος ἐφονεύθη), ἔγκειται εἰς τὴν μορφικὴν σύμπτωσιν ἐν τῇ ἐπιφανειακῇ δομῇ δύο διαφορῶν ἀρχικῶν δομῶν: *Τρόφων ἀπέκτεινε Δίωνα* καὶ *Δίον ἀπέκτεινε Τρόφωνα*, συνεπεῖα τοῦ μετασχηματιστικοῦ νόμου τῆς ἀπαρεμφατικῆς ὑποτάξεως (ACI). Τὸ μετασχηματιστικόν στάδιον τῆς γραμματικῆς παραγωγῆς τῶν προτάσεων εἶναι βασικόν, διότι ἡ ἀναγωγή εἰς τοῦτο ἐρμηνεύει τὴν γένεσιν ποικίλων, πολυπλόκων, ἐνίοτε σηματοσυντακτικῶς διαφορουμένων προτάσεων,

προερχομένων πράγματι ἐξ ἀπλουστέρων ἀρχικῶν σχημάτων, ἀπολύτως σαφῶν τὴν σημασίαν καὶ τὴν δομὴν.

Μετὰ τὴν στοιχειώδη ταύτην ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου τῆς μετασχηματιστικῆς θεωρίας καὶ μεθ' ὅσα ἐλέχθησαν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰ λοιπὰ ρεύματα τῆς Νεωτέρας Γλωσσολογίας, δυνάμεθα νὰ περάνωμεν ἐνταῦθα τὴν ἐπιχειρουμένην ἐπισκόπησιν τῆς Νεωτέρας Γλωσσολογίας δι' ὀρισμένων γενικῶν παρατηρήσεων περὶ τῆς συμβολῆς τῆς μετασχηματιστικῆς θεωρίας καὶ τῶν στόχων τῆς συγχρόνου θεωρίας τῆς γλώσσης.

(i) Ἡ *σύνταξις*, ὁ ρόλος τῆς συντάξεως εἰς τὴν γλώσσαν, καθίσταται ὑπὸ τῆς γενετικῆς-μετασχηματιστικῆς γραμματικῆς ἐστία τοῦ γλωσσολογικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐν αὐτῇ ἰσχύει γενικῶς ἡ ἐξίσωσις: Γλῶσσα = Γραμματικὴ = Σύνταξις. Ἐν ἀντιθέσει δηλονότι πρὸς τὰς λοιπὰς γλωσσικὰς θεωρίας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ συντακτικὴ δομὴ κατέχει τὴν αὐτὴν ἢ ἥσσονα θέσιν ἐν σχέσει πρὸς τὰ λοιπὰ ἐπίπεδα τῆς γραμματικῆς, ἡ μετασχηματιστικὴ θεωρία ἀνάγει τὴν σύνταξιν εἰς *καρδίαν* τῆς γλώσσης, δεσπόζουσαν καὶ κατευθυντήριον ἀρχὴν τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς γραμματικῆς.

Βάσις, βαθεῖα δομὴ, μετασχηματιστικὸν τμήμα, ἐπιφανειακὴ δομὴ ἀποτελοῦν ἀπαρτιστικὰ τμήματα τοῦ τομέως τῆς συντάξεως. Τὸ κέντρον βάρους τῆς γλώσσης μετατοπίζεται πλέον ἀπὸ τῆς *λέξεως* τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῆς παραδοσιακῆς γραμματικῆς καὶ ἀπὸ τοῦ *μορφήματος* τῆς δομολογικῆς θεωρήσεως τῆς γλώσσης εἰς τὴν *πρότασιν*, τ. ἔ. εἰς γλωσσικὴν μονάδα ἀνωτέρου ἐπιπέδου, προϋποθέτουσαν τὴν συντακτικὴν λειτουργίαν τῆς γλώσσης.

Εἰς τὴν σύνταξιν τοποθετεῖται ἤδη ἡ ἔρμηνεία τοῦ κυρίου χαρακτηριστικοῦ τῆς γλώσσης, τῆς συζητηθείσης δημιουργικῆς ικανότητος τοῦ ἀνθρώπου.

(ii) Σημαντικὴ, πρωτότυπος συμβολὴ εἰς τὴν γλωσσικὴν θεωρίαν εἶναι ἡ ἐπὶ 2 ἐπιπέδων ἀνάλυσις τῆς γλώσσης, ἡ εἰσαγομένη ὑπὸ τῆς μετασχηματιστικῆς γραμματικῆς. Δι' αὐτῆς παρέχεται εἰς τὴν γλωσσικὴν ἀνάλυσιν, ἰδίᾳ τὴν συντακτικὴν, νέα προοπτικὴ: ἡ θεώρησις τῶν γλωσσικῶν σχημάτων κατὰ τὴν *ὑποκειμένην* ἢ *βαθεῖαν* αὐτῶν δομὴν, τὴν τοποθετούμενην ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς «δυνάμει γλώσσης», πέρα τῆς ἀπλῆς ἐπιφανειακῆς δομῆς, τ. ἔ. τῆς μορφῆς ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζονται τὰ σχήματα ταῦτα εἰς τὸν λόγον.

Ὁ ὀρίζων τῆς συντακτικῆς ἰδίᾳ ἐρμηνείας τῆς γλώσσης στενεύει ἀσφυκτικῶς, περιοριζόμενος, ὥς συμβαίνει λ.χ. ἐν τῇ δομολογίᾳ, εἰς μόνην τὴν μορφήν τοῦ φωνουμένου λόγου, ὅπου ἡ μεσολάβησις ποικίλων παραγόντων νοθεύει, ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὴν μορφήν καὶ τὴν σημασιοσυντακτικὴν καθαρότητα τῶν ἀρχικῶν σχημάτων, δημιουργοῦσα πολλάκις σημασιοσυντακτικὰς ἀσφαfeίας λόγῳ τῆς μορφικῆς (ἐν τῇ ἐπιφανειακῇ δο-

μη) συμπτώσεως δύο ἢ περισσοτέρων διαφορετικῶν δομικῶν σχημάτων τῆς βαθείας δομῆς καὶ τἀνάπαλιν (λόγῳ τῆς ἐπιφανειακῆς διαφοροποιήσεως ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος τῆς βαθείας δομῆς).

(iii) Ὑπὸ τῆς μετασχηματιστικῆς γραμματικῆς καθιεροῦται ἡ ἔρευνα τῶν *καθολικῶν* σχημάτων τῆς γλώσσης, τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸν ὄρον *universalia*. Ἡ συστηματικὴ σπουδὴ καὶ ἐμβάθυνσις εἰς τὰ προβλήματα τῆς συντακτικῆς δομῆς τῆς γλώσσης πείθει συνεχῶς περισσότερο ὅτι ἂν ὑφίσταται βαθύτερα δομικὴ συγγένεια μεταξὺ τῶν γλωσσῶν, αὕτη δέον νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὴν συντακτικὴν ὑφὴν αὐτῶν καὶ δὴ καὶ εἰς τὰ ἀρχέτυπα συντακτικὰ σχήματα, τὰ παραγόμενα ὑπὸ τῆς συντακτικῆς βάσεως. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὰ λεγόμενα *καθολικά* τῆς γλώσσης, τὰ γενικά δηλονότι δομικὰ σχήματα, ἐκ τῶν ὁποίων δημιουργεῖται περαιτέρω ἡ ποικιλία τῶν συντακτικῶν σχημάτων τῆς ἀνθρωπίνης γλώσσης. Ἡ ἔρευνα τῶν καθολικῶν σχημάτων τῆς γλώσσης ἀποτελεῖ σήμερον βασικὸν ἀντικείμενον ἐρεύνης τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης καὶ δὴ καὶ τῆς μετασχηματιστικῆς γραμματικῆς.

Εἰδικώτερον ἡ ἐκμάθησις τῆς γλώσσης ὑπὸ τοῦ παιδός, δοθέντος ὅτι τὸ παιδί κινεῖται εἰς πολὺν περιορισμένον κύκλον γλωσσικῆς ἐμπειρίας, προϋποθέτει κατ' ἀνάγκην τὴν ὑπαρξίν ἐγγενῶν γλωσσικῶν δομῶν, *γλωσσικῶν* δηλονότι *καταβολῶν*, αἱ ὁποῖαι δικαιολογοῦν ὠρισμένα κοινὰ γνωρίσματα τῆς καθόλου γλωσσικῆς συγκροτήσεως τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ τὰς ποικίλας διαφοροποιήσεις αἵτινες συνθέτουν τὸν ἀτομικὸν χαρακτῆρα ἐκάστης φυσικῆς γλώσσης.

Πολλαὶ *ὁμοιότητες* διαπιστοῦνται περὶ τὴν δομὴν καὶ λειτουργίαν τῶν πλείστων γλωσσῶν (ὁμοιότητες αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται εἰς τὰ γενικά σχήματα τῆς βαθείας δομῆς καὶ τὰς ὁποίας ἡ ἔρευνα δὲν ἠδύνατο μέχρι πρό τιος νὰ ἐπισημάνῃ, ἐμποδιζομένη ἀπὸ τὸν κυκλῶνα τῶν φαινομενικῶν διαφοροποιήσεων τῆς ἐπιφανειακῆς δομῆς), ὡσαύτως δὲ ἡ εὐχέρεια καὶ τὸ σύντομον χρονικὸν διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον *κατακτᾶται ἡ γλῶσσα* ὑπὸ τοῦ παιδός, ὥς καὶ ἡ γενικευτικὴ αὐτοῦ ἰκανότης καὶ ἐφαρμογὴ ὑπ' αὐτοῦ τῶν παραγωγικῶν νόμων τῆς γλώσσης, ὁδηγοῦν εἰς τὴν παραδοχὴν κοινῆς ἐσωτερικῆς ὁργανώσεως τῆς γλώσσης τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ρυθμίζει τὴν μορφήν καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν νόμων τῆς καθολικῆς γραμματικῆς.

Τὸ γεγονός ὅτι κάθε παιδί, ὅπουδῆποτε τῆς γῆς, ἀσχέτως γλώσσης καὶ φυλῆς καὶ ὑφ' οἷασδῆποτε τοπικὰς, χρονικὰς, πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας, κατακτᾷ τὴν μητρικὴν τοῦ γλῶσσαν κατὰ τρόπον ἐκπληκτικῶς ὁμοιόμορφον καὶ εἰς ἐκπληκτικῶς βραχὺ διάστημα χρόνου—λαμβάνομένου ὑπ' ὅψιν τοῦ πολυπλοκωτάτου συστήματος δομῶν, λειτουργιῶν καὶ σχέσεων, αἱ ὁποῖαι συνιστοῦν τὸν γλωσσικὸν μηχανισμόν τοῦ ἀνθρώ-

που— τὸ γεγονός τοῦτο ἐξηγεῖται μόνον ἂν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν πεπερασμένον χαρακτήρα τοῦ γραμματικοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ τῆς γλώσσης, δεχθῶμεν τὴν ἐγγενῆ, κληρονομουμένην εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπαρξιν ὀρισμένου συστήματος ἐκ καθολικῶν γλωσσικῶν σχημάτων καὶ ἱκανοτήτων, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι προῖον ἐκμαθήσεως κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς γλώσσης.

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τοιούτων γλωσσικῶν καθολικῶν σχημάτων ἐνυπαρχόντων εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἢ, ἄλλως, ἡ ἀποδοχὴ μιᾶς βιολογικῶς προκαθορισμένης γλωσσικῆς ὑποδομῆς τοῦ ἀνθρώπου συναρτᾷ τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ γραμματικοῦ μηχανισμοῦ αὐτῆς πρὸς τὸ ἀντικείμενον ἐρεύνης ἄλλων κλάδων τοῦ ἐπιστητοῦ ὡς εἶναι λ.χ. ἡ ψυχολογία, ἡ φυσιολογία, ἡ βιολογία, ἡ κοινωνιολογία, ἡ ἐθνολογία, ἡ φιλοσοφία κ.λπ.

Ἡ γλωσσικὴ ἐπιστήμη ἔχει πλέον πεισθῇ ὅτι ἐπαρκὲς γραμματικὴ ἀνάλυσις μιᾶς γλώσσης δὲν εἶναι ἡ ἀπλὴ περιγραφὴ ὀρισμένων εἰδικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς περιγραφομένης γλώσσης, ἀλλὰ κατὰ πολὺ πρὸ σύνθετον. Τὰ χαρακτηριστικὰ δομῆς τῶν γλωσσῶν ἐνδιαφέρουν νῦν ὡς προσδιοριστικὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Εἰς τὴν σύγχρονον γλωσσικὴν θεωρίαν, ἡ γραμματικὴ ἔρευνα ἐξέρχεται τῶν στενῶν ὁρίων, εἰς τὰ ὁποῖα περιώρισεν αὐτὴν ἡ δομολογία καὶ ἡ παλαιότερα γλωσσολογία, καὶ ἐπιδιώκει ὡς τελικὸν αὐτῆς στόχον τὴν ἐπισήμωσιν καὶ σπουδὴν τῶν καθολικῶν γλωσσικῶν φαινομένων, τῶν πανανθρωπίνων δηλονότι χαρακτηριστικῶν τῆς γλωσσικῆς δομῆς. Ἡ γλῶσσα καταλαμβάνει πλέον καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ πρωταρχικὴν θέσιν εἰς τὴν καθόλου ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς κατ'ἐξοχὴν ἔκφρασις αὐτῆς.

Κυρίαί καὶ Κύριοι,

Τύχη ἀγαθὴ καὶ ὁμοθύμῳ δόξῃ τῆς τῶν φιλοσόφων Σχολῆς ἐναπετέθη εἰς τοὺς ὤμους μου τὸ βαρὺ φορτίον τῆς ἑδρας τῆς γλωσσολογίας.

Τὴν γλωσσικὴν ἐπιστήμην ἰδρυσεν καὶ ἐθεμελίωσεν ἐν Ἑλλάδι ἡ σπανία ἡγετικὴ ἐπιστημονικὴ φυσιογνωμία τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι. Οὗτος, ἀσκήσας τὴν καλουμένην ἱστορικο-συγκριτικὴν γλωσσολογίαν, ἐπέτυχεν νὰ διαλύσῃ τὰς κρατούσας τότε πλάνας περὶ τῆς προελεύσεως τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης (γνωστὰς ὑπὸ τὸν ὄρον «Αἰολοδοωρικὴ θεωρία»), δι' ἑκατοντάδων δὲ συγγραφῶν του ἔλυσεν μέγα πλῆθος προβλημάτων ἀφορώντων εἰς τὴν δομὴν καὶ ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ὑπὲρ πάν ἄλλο ἀπέδειξε τὸν ἐνιαῖον χαρακτήρα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι σήμερον καὶ τὴν ἀδιάσπαστον, ὀργανικὴν συνέχειαν αὐτῆς.

Ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις ἐγένετο οὕτως ιδρυτῆς ἰδίας Σχολῆς, τὰ διδάγματα τῆς ὁποίας ἐνεστερνίσθησαν, ἀνενέωσαν καὶ προήγαγον οἱ διαδεχθέντες αὐτὸν εἰς τὴν ἔδραν: ὁ Γεώργιος Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Βασίλειος Φάβης καὶ ὁ Γεώργιος Κουρμούλης, ὅστις, τιμῆσας τὴν ἔδραν ἐπὶ 25 συναπτὰ ἔτη, κατώρθωσε διὰ τῆς παν/κῆς διδασκαλίας καὶ τῶν δημοσιευμάτων του νὰ ἀμβλύνῃ τὸν ἀντιεπιστημονικὸν φανατισμὸν καὶ τὰς ἀπαραδέκτους περὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἀκρότητας, θέσας τὰς βάσεις τῆς ἐπιστημονικῆς λύσεως τοῦ προβλήματος.

Κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἑναρξιν τῶν πανεπιστημιακῶν μου παραδόσεων δράττομαι τῆς εὐκαιρίας νὰ δηλώσω καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ὅτι μοναδική μου φιλοδοξία εἶναι νὰ θέσω τὰς μικράς μου δυνάμεις εἰς τὴν συνέχισιν τῆς παραδόσεως τῆς Σχολῆς τοῦ Γ. Χατζιδάκι, εἰς τὸν ἐκσυγχρονισμὸν τῶν γλωσσικῶν σπουδῶν εἰς τὴν χώραν μας, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν νεωτέρων μεθόδων ἐρεῦνης τῆς γλωσσολογίας, ἔτι δὲ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῶν ὑψηλῶν ἐθνικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ παιδευτικῶν στόχων τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁποίας ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀνήκω.

Οὕτω, φίλοι φοιτηταὶ καὶ φοιτήτριαι, ἀντιλαμβάνομαι τὸ καθήκον μου ἔναντι τοῦ Ἑθνους, τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Σχολῆς. Σεῖς δέ, ἀγαπητοὶ φοιτηταὶ καὶ φοιτήτριαι, οἱ ὅποιοι ἀποτελεῖτε τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑθνους, τῆς Ἐπιστήμης τοὺς κοινωνοὺς καὶ αὐριανοὺς μεταλαμπαδευτὰς καὶ τῆς Σχολῆς μας τὰ ἐλπιδοφόρα βλαστήματα, θὰ μὲ εὑρετε πάντοτε παρὰ τὸ πλευρόν σας εἰς τὸν τραχύν, ἀλλ' ὥραϊον τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης ἀγῶνα, τὸν ὅποιον ἐπελέξατε καὶ ἀγωνίζεσθε.